

Roth, Joseph – Joden op drift

Bas Lubberhuizen, 132 pagina's

“Joden hebben recht op Palestina, niet omdat het hun land van oorsprong is, maar omdat geen enkel ander land hen wil. De angst van de Arabieren voor het verlies van hun vrijheid is even begrijpelijk als de wil van de joden om in goed nabuurschap met hen te leven oprecht is. Sowieso zal de emigratie van de jonge joden naar Palestina altijd iets van een joodse kruistocht hebben, omdat ze jammer genoeg ook schieten”. Schrijft Joseph Roth in 1937. En even verderop: “De joden hebben geen ‘vaderland’, maar ieder land waar ze wonen en belasting betalen verwacht dat ze zich als patriotten en helden gedragen en verwijt hen niet graag te sterven. In die situatie is het zionisme werkelijk nog de enige oplossing: als ze patriotten moeten zijn, dan zijn ze dat liever voor een eigen staat”. Onlangs lezen we bij Timothy Snyder (Zwarte Aarde) hoe joden geframed werden als bolsjewieken. Roth is daar heel duidelijk over: “De antisemieten vergissen zich als ze denken dat de joden radicale revolutionairen zijn. De burgerlijke en semi-proletarische joden gruwen van joodse revolutionairen”.

Joden op drift is eigenlijk een verzameling antropologische schetsen van het joodse leven in Europa van de jaren twintig en dertig in de vorige eeuw. Niemand die daar beter of met meer autoriteit over kon berichten dan schrijver en chroniqueur Joseph Roth. Indringend en in zekere zin prachtig zijn de beschrijvingen van de getto's in Wenen, Berlijn en Parijs en het leven dat de joden daar moesten leiden. In Parijs raakt Roth in gesprek met restaurateur Weingrod en hij vraagt hem hoe hij toch in Parijs terecht is gekomen. “En meneer Weingrod antwoordde: ‘Excusez monsieur, pourquoi niet Paris? In Rusland zetten ze me het land uit, In Polen draai ik

de bak in, voor Duitsland krijg ik geen visum. Pourquoi zou ik niet naar Parijs komen?’” Overal moesten de joden een eindeloos gevecht om papieren voeren, niet alleen hier in Europa maar ook wanneer ze naar Amerika wilden emigreren. De joden die in die jaren naar Amerika vertrokken deden dat overigens vrijwel zonder uitzondering om de militaire dienst in Europa te ontlopen.

Even opmerkelijk als treffend is Roth's passage over het Vrijheidsbeeld als hij schrijft: “Niet omdat er in het nieuwe land zo ernstig wordt omgesprongen met de vrijheid van alle mensen, maar omdat er in Amerika nog joodsere joden zijn, namelijk negers. Ook in Amerika blijft een jood natuurlijk een jood. Maar hij is toch eerst en vooral een blanke. Voor het eerst speelt zijn ras in zijn voordeel”. In zijn eerste oordeel over Rusland is Roth behoorlijk positief als hij waarneemt hoe de Russische Revolutie het antisemitisme lijkt te hebben uitgebannen. Hij zal niet lang genoeg leven om te ervaren dat ook die laatste illusie vervliegt wanneer ten tijde van Stalin het antisemitisme ook in Rusland weer om zich heen grijpt.

Indrukwekkend is Roth in zijn tweede nawoord bij deze editie waarin hij zijn verontwaardiging uit over het feit dat de joden overal in Europa vastgeklemd zitten en toch moeten vluchten, ze mogen zich niet verroeren maar mogen zich evenmin ergens vestigen. De dierenbescherming vangt vijfduizend zwaluwen die door hun soortgenoten zijn achtergelaten en brengt ze naar Italië. Die zwaluwen zijn dus meer waard dan een veelvoud aan joden! Een vogel heeft geen paspoort, geen biljet of een visum nodig – en een mens vliegt de bak in als hij een van die drie dingen niet heeft?

Er kan geen Europese en ook geen Europees-christelijke moraal bestaan zolang het principe van de ‘niet-inmenging’ blijft bestaan, schrijft Roth. Hoe kan het toch zijn dat Europa enerzijds zichzelf ziet als brenger van beschaving en cultuur en tegelijkertijd aanvaardt dat een heel volk bedreigd en

buitengesloten wordt? De Holocaust moest zich toen nog voltrekken! En Roth verzucht: "Wat een eigenaardige familie, die 'familie van volkeren'!... De vader is vastbesloten alleen zijn eigen straatje schoon te houden; en uit de kamer van zijn zoon stinkt de rotzooi al ten hemel".

Joseph Roth is een schrijver wiens werk uitgegeven moet blijven worden. Wie iets wil begrijpen van de achtergronden en de voorgeschiedenis van het joods-palestijnse conflict, kan niet om deze geweldige schrijver heen. Wie wil begrijpen hoe zionisme kon ontstaan kan niet beters bedenken dan de boeken van Joseph Roth lezen. Joseph Roth zal altijd actueel zijn. En onontkoombaar.

Enno Nuy, april 2017